

Hilmi Yavuz'un Şiirlerinde Klasik Türk Edebiyatının İzleri

Traces of Classical Turkish Literature in The Poems Of Hilmi Yavuz

Aysun SUNGURHAN*

Dede Korkut, 2016/10: 61-79

Öz

XIX. yüzyılın ikinci yarısında dönemini kapatmış gibi görünen Klasik Türk Edebiyatı, o zamandan günümüze kadar birçok şair ve yazarın eserlerinde söz varlığı, mazmunlar ve şekil özellikleri gibi çeşitli yönlerden varlığını sürdürmektedir. Bu durum günümüzde "gelenekten yararlanmak" olarak adlandırılmaktadır. Gelenekten yararlanan günümüz şair ve yazarlardan biri de Hilmi Yavuz'dur.

Hilmi Yavuz'un Klasik Türk şiiriyle tanışıklığı babası Yahya Hikmet Yavuz vasıtasıyla çocukluk yıllarına dayanmaktadır. Hilmi Yavuz küçükken, babasını yüksek sesle geleneksel şiiri okurken görmüş ve o yıllarda Klasik şiiri sevmeye başlamıştır. Özellikle Hilmi Yavuz'un "yaz şiirleri"nde Klasik Türk Edebiyatının izleri en belirgin şekilde görülmektedir. Ancak onun diğer eserleri de geleneksel şiirin izlerini taşımaktadır. Yavuz'un şiirlerinde geleneksel şiir ses, söyleyiş, imaj ve semboller olarak kendini göstermektedir. Bunun yanı sıra şiirlerinde dinî-tasavvufî unsurlara da rastlanmaktadır.

Bu çalışmada Hilmi Yavuz'un şiirlerinde Klasik Türk Edebiyatının izleri belirlenmeye çalışılmakta; tespit edilen unsurlar üzerinde bir inceleme ve değerlendirme yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hilmi Yavuz, Klasik Türk Edebiyatı, Gelenekten Yararlanmak, Şiir, Sembol

Abstarct

Classical Turkish literature, which seems to end in the second half of the nineteenth century, has persisted in the works of many poets and writers in various forms such as vocabulary, propositions and patterns since that time. This is called benefiting from the traditions today. One poet and writer who does so is Hilmi Yavuz.

Hilmi Yavuz was first acquainted with Classical Turkish poems by his father, Yahya Hikmet Yavuz, at an early age when Hilmi Yavuz heard his father

---

*Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, Kırıkkale-Türkiye
e-mail: aysunsungurhan@hotmail.com.

reading them aloud. He began to be interested in Classical poems then. Traces of Classical Turkish literature are seen most clearly in his "summer poems". However, Hilmi Yavuz's other works also have the traces of traditional poems. These traces include sounds, phrases, images and symbols. There are also elements of Islamic mysticism in his poems.

We aim to specify, examine and evaluate the traces of Classical Turkish literature in the poems of Hilmi Yavuz.

Keywords: Hilmi Yavuz, Classical Turkish Literature, Benefiting From Traditions, Poem, Symbol.

Giriş

Klasik Türk Edebiyatı, XI. yüzyılda Karahanlı döneminde başlamış olmakla birlikte özellikle XIII. yüzyılda Anadolu sahasında Arap ve Fars edebiyatının etkisi altında gelişen; zamanla kendi benliğini, kişiliğini bulan, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden edebiyattır (TDEA 1977: 2/329). Ancak bu edebiyat XIX. yüzyılın ikinci yarısında dönemini kapatmış gibi görünse de günümüz şair ve yazarları Klasik Türk Edebiyatı geleneğinden çeşitli şekillerde yararlanmaktadır. Bu şair ve yazarlardan biri de Hilmi Yavuz'dur.

Hilmi Yavuz "bakış kuşu", "bedreddin üzerine şiirler", "doğu şiirleri", "mustafa subhi üzerine şiirler", "yaz şiirleri", "gizemli şiirler" ve "zaman şiirleri"ni, "Hüzün ki En Çok Yakışandır Bize" (1989, toplu şiirler) adlı kitabında bir araya getirdi. Sonra "Söylen Şiirleri" (1989) ve "Ayna Şiirleri"ni yayımladı (1992). Bu dokuz kitap "Gülün Ustası Yoktur (1993, toplu şiirler 1)" ve "Erguvan Sözler (1993, toplu şiirler 2)" adlarıyla iki ayrı kitap halinde tekrar basıldı. "Çöl Şiirleri" (1996), "Akşam Şiirleri" (1998), "Yolculuk" (2001), "Hurufi Şiirleri" (2004), "Büyü'sün Yaz" (2006), "Küller ve Zaman", "Kayboluş Şiirleri" (2007) ve "Yara Şiirleri" (2012) birbirini takip etti.

Hilmi Yavuz'un "yaz şiirleri"nde Klasik Türk Edebiyatının izleri en belirgin şekilde görülmektedir. Ancak Yavuz'un diğer eserlerinde geleneksel şiirin ses, söyleyiş, imaj ve sembolleri yok değildir. Yavuz'un eski şiirle tanışıklığı babası Yahya Hikmet Yavuz vasıtasıyla. O, çocukken babasını hiç anlamadığı dizeleri yüksek sesle okurken görmüş ve şiir sevmeyi babasından öğrenmiş; Nâ'îl-i Kadîm, Neşâtî gibi şairlerle o yıllarda tanışmıştır. Şair, Klasik Türk şiir geleneğinin yoğun izlerini taşıyan "yaz şiirleri" kitabını da babasına ithaf etmiştir.

Bu çalışmada Hilmi Yavuz'un "Hüzün ki En Çok Yakışandır Bize" (1989, toplu şiirler) adlı kitabında yer alan şiirlerde Klasik Türk Edebiyatının izleri üzerinde duruldu.

'bakış kuşu'nda "boş bakış", "divan edebiyatı beyanındadır", "kaside" başlıklı bir şiir ile Bâkî ve Yahya Kemal'e yazılmış birer rubai vardır.

"boş bakış" adlı şiirde Hz. Yusuf'un kuyuya atılması hadisesine "Yitik yusuf karanlık kör kuyularda" mürasasıyla telmih yapılır. Ancak karşımıza Yusuf hikâyesinde olduğu gibi hasretle onun yollarını gözleyen baba değil, anne çıkar.

"boş bakış"

Boş bakış uykulu yaz öğleleri
Yitik yusuf karanlık kör kuyularda
Boş bakış çerçeveye koyar da

Bir duvar resmine çevirir *anneleri*" (bakış kuşu)

"divan edebiyatı beyanındadır" adlı şiirde gazellere, güle, şuara tezkirelerine, Osmanlıya, Divan adlı eserlere göndermeler yapılmaktadır. Şiirin başlığı Abdülbaki Gölpınarlı'nın 1945 yılında yayımladığı "Divan Edebiyatı Beyanındadır" adlı eserinin de adıdır. Klasik Türk şiirinde sevgili aşğın gönlünü yaralayan yan bakışlarıyla söz konusu edilir; ancak kuş ve bakış Yavuz'un şiirinde farklı işlenir. Buna kuş diyenler de, bakış diyenler de yanılmakta; kimse tam olarak ne olduğunu bilmemekte; güzellik ise yaz iklimine benzetilmekte; çiçek boyunca susuş azala azala uçup gitmekte, yok olmaktadır. Klasik Türk Edebiyatı nazım şekillerinden biri olan gazelin makta beytinde şairler mahlaslarına yer verirler. Yavuz da bu şiirinin son kıtasında adını zikreder.

"divan edebiyatı beyanındadır

*Kuş sananlar yanıldılar
Bir bakıştır dedi kimi
Belki de bir bakış kuşu
Kimseler bilmiyor hâlâ
Güzelliği yaz iklimi
Çiçek boyunca susuşu
Uçardı azala azala*

*Kaldı eski gazellerde
Uçarı gözlere talimli
Usulca yaklaşır sevmeye
Kuş dediğin de neresi
Bakışları gül resimli
Bir şuarâ tezkiresi
Yazılır azala azala*

*Hilmi anladı gizini
Giderdi hep hava üzre
Bakış mülkünce osmanlı
Issızlığı bir elinde
Öbür elinde divânı
Geçmiş bir gül saatinde
Okunur azala azala" (bakış kuşu)*

H. Yavuz'un "kaside" başlıklı şiiri de Klasik Türk Edebiyatının izlerini taşımaktadır. Şiirin adı kaside olmakla birlikte kaside nazım şeklinin kurallarına bağlı kalınarak yazılmamıştır. Şiir, gazeli daha çok hatırlatmaktadır. Beş beyitten oluşan bu şiirin ilk beyti "aa" değil "ab" biçiminde kafiyelenmekte, matla beytine yer verilmemekte; makta beytinde mahlas yerine şairin adı yer almaktadır. Ayrıca Sultan II. Selim'in meşhur beytinin ikinci mısrası son beyitte iktibas edilmiştir.

*"Biz bülbül-i muhrik-dem-i şekvâ-yı firâkız
Âteş kesilir geçse sabâ gülşenimizden"*

"kaside

*Ay karanlık gibi durma öyle gel
Sensiz bir şey duyulmuyor sevişmemizden*

De ki halkın gözleri al gelincik sürüyor
Uğrular geçiyorken güz şölenlerimizden

Yanardı mürted lambası ta sabaha değin
Karanlık kilimlerin kan işlemesinden

Hilmi elbet sürersin günleri bir yangına
'Ateş kesilir geçse sâbâ gülşenimizden' " (bakış kuşu)

Şair "bâkî'ye rübai" başlıklı şiirinde Bâkî'nin
"Bâkî çemende hayli perîşân imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rûzgârdan"

beytini hatırlatmakta yine güle, hüzüne, Bâkî Divanı'na gönderme yapmaktadır. Klasik Türk şiirinde nazire yazma geleneğiyle usta-çırak ilişkisi içerisinde şairlerin kendilerini yetiştirdikleri bilinmektedir. "Çıraklık" sözcüğüyle bu gelenek hatırlatılmakta ve Hilmi Yavuz kendisini çırak olarak nitelendirmektedir. Yavuz, şiirlerinde hüznün bulunduğunu "Biz hüzne başlarken sana çıraklık ettik" mısrasıyla dile getirmektedir. Klasik Türk Edebiyatı şairlerinde olduğu gibi hüznün de Hilmi Yavuz'un vazgeçilmezlerindedir.

"bâkî'ye rübai

Ey bakışlar ustası umutlar pehlivanı
Sen anlattın bir *gül*de anlatılmaz olanı
Biz bir hüzne başlarken sana çıraklık ettik
Uçurduğun kuşlardır şimdi *bâkî divânı*" (bakış kuşu)

Şair, "bedreddin üzerine şiirler" de Nâzım Hikmet'in "Simavne Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Destanı" adlı eserine konu olan 15. yüzyıldaki bir isyan hareketini işlemekte; olayı anlatmanın yanı sıra simgesel nitelik taşıyan ayrıntılara dikkat çekmekte ve bunu Klasik Türk şiirinin mazmun ve kavramlarını kullanarak yapmaktadır.

Bu bölüm "Ben de halümce Bedreddinem" ile başlamakta ve şair kendisiyle Şeyh Bedreddin arasında benzerlik kurmaktadır.

"yok hükmündedir" şiiri, hem adıyla, hem de "acı, yok hükmündedir", "ölüm, yok hükmündedir", "sevda, yok hükmündedir" mısralarıyla Klasik şiirdeki aşğın sevgiliden gelen her türlü cevr ü cefaya katlanması, onları yok sayması, ölümden korkmaması, en önemlisi de olmayan bir sevginin peşinden koşmasıyla benzerlik göstermektedir. Vahdete ulaşan kişi için mutluluk ile acının da birbirinden farkı yoktur; kısacası yok hükmündedir.

"yok hükmündedir

bin şiirin yeşil atına
çileli ekim günlerini bir daha oku
acının ve gelinciğin kitaplığında

acı, yok hükmündedir

ölümün anayurdu bendedir
solgun idam fermânıdır ruzigâr
bir türkünün derin ağaçlığında

ölüm, yok hükmündedir

kuşlar ahî, gün yörüktür, vakt irişir
haylice sonbahar olur
gizli abdal diliyledir sevdâ

sevda, yok hükmündedir” (bedreddin üzerine şiirler)

“bedreddin” şiirinde Şeyh Bedreddin’in isyanı “yaprağın fetret, gülün kıyâmı, ağacın isyanı, mübalâğa akşam” sözleriyle ifade edilmektedir.

“bedreddin
(...)

ne zaman diye sorma, ne zaman
yaprağın fetreti gülün kıyâmına
gülün kıyâmı ağacın isyanına
dönerse işte o zaman

mübalâğa akşam olur” (bedreddin üzerine şiirler)

“sarı anastas” şiirinde mutasavvıflardan “ene’l-hak” (ben Hakkım) sözüyle bilinen, türlü eziyetler yapılarak öldürülen Hallâc-ı Mansûr ve asılan Şahabeddin-i Suhreverdî’nin adları anılır. Bu şiirde onların mutasavvıf kimlikleri, öldürülüşleri dile getirilir. Klasik şiirde sarı renk, âşıklık alametlerinden olup sararıp, solmayı temsil eder. Aynı zamanda “anastas, ölüm ancak bu kadar çocuk” ifadeleri son Rus çarı II. Nikolay’ın kızı Anastasiya Nikolayevna Romanova’yı hatırlatmaktadır. Bolşevik isyanı sırasında bütün ailesi öldürülen 17 yaşındaki Anastasiya’nın kurtulduğuna dair bir söylenti vardır¹.

“sarı anastas
yelkenler mutasavvıf
ve boynu büküktüler
...
ve işte acılardan bir sur
ölüm ancak bu kadar çocuk
ve mağrur olabilirdi
ve kuytu dağ koyaklarını
bir sürme gibi çekmiş gözlerine
hallâc-ı mansur
ya da şahabeddin-i suhreverdî” (bedreddin üzerine şiirler)

Musa Çelebi, Fetret Devri’nde 1411 - 1413 döneminde Edirne’de sultan olarak Osmanlı Rumeli toprakları üzerinde saltanat süren bir Osmanlı şehzadesidir. Musa Çelebi Yıldırım Bayezid’in dokuzuncu oğludur ve Küçük Musa Çelebi olarak da bilinir.

¹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya_%C4%B0mparatorlu%C4%9Fu (28.11.2014, saat 20⁰⁰).

Musa Çelebi, kardeşleri İsa Çelebi, Süleyman Çelebi ve Mehmet Çelebi ile taht mücadelelerine girişmiş; 1413'te kardeşi Mehmet Çelebi ile yaptığı mücadeleler sonunda yenilip öldürülmüştür.² "musa çelebi" şiirinde karşımıza "akik", "sedef" ve "yakut" çıkmakta; akik ile elma, sedef ile orak, yakut ile de halk arasında ilgi kurulmakta; Klasik şiirden daha farklı işlenmektedir. Musa Çelebi'ye destek veren Şeyh Bedreddin'in öldürülüşü de hatırlatılmaktadır.

"musa çelebi

(...)

elmalar *akikti*, üzümler canfes
ve ölümü bir *hasbahçe* bellleyip
musa çelebi
nicedir sırmalı bir düşü
yağlı bir kemend gibi
boynuna dolamış

devlet solgundu

ve halk, *yakut* bir atlas olarak
susuşu karakalem, gülüşü mirî
ve ansızın *sedef* bir orak
biçmiş gibi gülüşü, yahut ki
acının kol demiri
şrak, göğsüne vurulmuş" (bedreddin üzerine şiirler)

Klasik Türk şiirinde olduğu gibi modern şiirde Mevlânâ'dan ve Mesnevî'sinden de söz edilir. Şair, "mevlânâ hayder" şiirinde ölümü Mevlânâ'nın Mesnevî sine benzetir ve "döne döne" ifadesiyle semaya telmih yapar. Ayrıca "güneş" sözcüğüyle Mevlânâ'nın hayatında önemli bir yere sahip olan mürşidi Şems-i Tebrîz'i hatırlatılır. Ancak tarihte Mevlânâ Hayder, Şeyh Bedreddin'in için "şer'en bunun katli helal, amma malı haramdır" diyen din âlimidir.

"mevlânâ hayder

ölüm, uysal bir *mesnevî* gibi
aktı gider, *döne döne*

güneş de batarken sararır
acılar kaldıysa dünden bugüne
elbet sorulacak bir hesap vardır
ve *hüznü* bir kirmen gibi eğirip
yükleyip *türküleri* tuza ve yüne
ve ilkyazı bir garib *efsâne*

diye söyleyenler, yaşatanlardır..." (bedreddin üzerine şiirler)

² http://tr.wikipedia.org/wiki/Musa_%C3%87elebi, (13.11.2014, saat 16⁴¹).

*“nâzım hikmet**hüzün ki en çok yakışandır bize**belki de en çok anladığımız” (bedreddin üzerine şiirler)*

Bedreddin üzerine şiirlerin “sırası gelince” başlığı altında ve “Dörtlükler” kısmında Bâkî’nin beyitleri anılmaktadır.

*“Bâkiyâ tarz-ı şi’r böyle gerek**Hem zarifâne, hem levendâne”**“Cihânı, câm-ı nazmım şi’r-i Bâki gibi devr eyler**Bu bezmin şimdi biz de Câmi-i devrânıyız, cânâ”*

Doğu Şiirleri’nde, Doğu Anadolu’nun kültürel dokusunu oluşturan tarihî ve bazı trajik olaylar tema olarak ele alınmaktadır. “doğunun kalıtı”, “doğunun diyalektiği”, “doğunun şairleri” ve “doğunun sevdaları” başlıklı şiirler Klasik Türk Edebiyatının yanı sıra Halk Edebiyatının izlerini de taşır. “doğunun sevdaları (I)” adlı şiirde Ferhad ile Şirin ve Leylâ ile Mecnûn hikâyelerine telmih yapılmakta; ancak Ferhâd’ın yanlış yerde aşkı aradığı vurgulanmakta; çölde Leylâ’nın Mecnûn’a diz çöktürdüğü söylenmekte; ayrıntılar Klasik şiirden daha farklı işlenmektedir.

*“doğunun**sevdaları**(I)**sevda derinlerdedir, oysa ferhâd**üstünü kazmada dağın**kalbimin, yâni o yağmur**ve acıdan ocağın**madenini, lâciverdî ve mahmur**bir ağrıyla delmede**şirin**ve en aşılmaz, en derin**bir şiirin yurt edindiği**billûr bir köşke girmede**leylâ**ve mecnun’un, yâni o çölden**ve ağıttan otağın**önünde, bir adak gibi**ölüme diz çöktürmede**leylâ**ve yakut, şafak ve irin**ile emzirdiği bir güzün**boynunu vurmada**şirin**sevda derinlerdedir, oysa ferhâd**üstünü kazmada dağın” (doğu şiirleri)*

“doğunun sevdaları (IV)” adlı şiirde şair bir yanını Ferhad’a bir yanını da dağa benzetir. Hasret de külüngün vurulduğu yer olarak tarif edilir ve ateşin kül ile

dağlandığı vurgulanır. Divan şiirindeki aşğın yüreğinin dağlanması farklı bir boyutta ele alınır.

*“doğunun
sevdaları
(IV)*

...
ve benim bir yanım ki *ferhâ*dsa
bir yanım *dağ*dır
hasret, *külüngü* vurduğum yerdir
ateş, kül ile dağlanır” (doğu şiirleri)

“doğunun kadınları” adlı şiirde de hüznün bir çeyiz gibi işlenir. Hüznün çeyiz gibi işlenmesi, çilenin ince bir nergis gibi taşınması, Nedîm’in “sana” redifli gazelinin şu beytini hatırlatmaktadır:

“Bûy-i gül taktîr olunmuş nâzın işlenmiş ucu
Biri olmuş hoy birisi dest-mâl olmuş sana”

*“doğunun
kadınları
(...)*

onlar *hüznü* bir çeyiz
çileyi ince bir *nergis*
ve gülerken bir dağ silsilesi
taşır” (doğu şiirleri)

17. Yüzyıl divan şiirinin ve Sebki Hindî’nin en büyük temsilcilerinden Nâ’îlî-i Kadîm’in “ile geçdik” redifli gazeli “doğunun geçitleri” başlıklı şiirde yeniden üretilir (Macit 1996: 70).

“Kûyundan o şühun dil-i sevdâ ile geçdik
Her hatvede bir şekvâ-yı bî-câ ile geçdik

Cemşîd-i Sikender-menişiz câm ile gûyâ
Kim bahr-ı gamı hücre-i mînâ ile geçdik

Dil verdiğimiz yâre nigâh-ı gazabından
Tasrîhe mecâl olmadı îmâ ile geçdik

Mestâne nukûş-ı suver-i âleme baktık
Her birini bir özge temâşâ ile geçdik

Çok fâris-i mülk-i suhanı Nâ’iliyâ biz
Rehvâr-ı girân-cünbiş-i ma’nâ ile geçdik”

Nâ’îlî’nin gazeli ile Hilmi Yavuz’un şiiri arasında anlamsal bakımdan olmasa da söyleyiş bakımından bir benzerlik vardır. O zaten geleneği aynen tekrar eden değil, gelenekten yararlanan bir şairdir. Hüma, Klasik şiirde devlet kuşu olarak anılır. Kendi küllerinden doğan ise Anka kuşudur. Klasik şiirde aşğın gönlü acı ve ıztrapla yanıp

kül olur. Güle âşık bülbülün kül renkli oluşununun da sebebi bundandır. Aşk ateşi ile yanıp tutuşan aşığın ızdırabı, ayrılık acısı akşamları daha çok artar. Yavuz, bütün bu anlayışlar doğrultusunda kül ile âşık, şair ile akşam arasında ilgi kurar.

“doğunun geçitleri

çok uzun anlatmak gerekti
ve biz, *sadece imâ ile geçtik*

‘yol verin sevdâya’
gördük ve yol verdik
acıdan kalkıp acıya
kendini göstere göstere
bir cihannümâ ile geçtik
...
ateştir eski geceler
‘tut ve yan, tut ve yan
kül ol, gülümüzden’
şairler akşamdır, âteşgedeler
ve biz kendi *külümüzden*
bir *hümâ* ile geçtik...” (doğu şiirleri)

“küller ve Zaman” şiirinde de şair külden olduğunu şu şekilde dile getirir:

“yaprak ve külden olduğumu
belki onlarda söyledin

Zaman, dilsiz çocuk, Zaman...” (zaman şiirleri)

H. Yavuz “şimendifer işçileri anlatıyor (yıl 1925)” adlı şiirinde Fuzûlî’nin

“Dost bî-pervâ felek bî-rahm devrân bî-sükûn
Derd çok hem-derd yok düşmân kavî tâlî’ zebûn”

beytinin 2. mısrasındaki “düşmân kavî tâlî’ zebûn” sözünü alıntı yaparak kullanır.

“işte ordalar: john reed,
sultan galiyev, *bela kun*
derler ki *gülün* azına kanaat
düşman kavi, tali’ zebûn
de ki *gülün* hepsi bizim...
gelgelelim” (mustafa subhi üzerine şiirler)

Şairin “yaz şiirleri”ndeki “usandık” başlıklı şiiri, Nâbî’nin “usandık” redifli gazelini hatırlatmaktadır. H. Yavuz, Nâbî’nin şiirindeki söyleyiş ve temayı güncelleştirirken, artık gülün şiire yük olduğunu vurgular.

“Bir devlet için çerhe temennâdan usanduk
Bir vasl için agyâra müdârâdan usanduk

Hicrân çekerek zevk-i mülâkâtı unutduk

Mahmûr olarak lezzet-i şahbâdan usanduk

Düşdük katı çokdan heves-i vuslata ammâ
Ol dâ'îye-i dagdaga-fermâdan usanduk

Dil gamla dahi dest ü girîbândan usanmaz
Bir yâr için ağyâr ile gavgâdan usandık

Nâbî ile ol âfetin ahvâlini nakl it
Efsâne-i Mecnûn ile Leylâdan usanduk" (Bilkan 1997:
II/756)

Ayrıca Bağdadlı Rûhî'nin meşhur terki-bendinde geçen "ne alursuz ne satarsuz" sözü de hatırlatılır.

"Vardum seherî tâ'at için mescide nâgâh
Gördüm oturur halka olup bir nice gümrâh
Girmiş kimisi vahdete almış ele tesbîh
Her birisinün vird-i zebânı çil ü pençâh
Dedüm ne sayarsuz ne alursuz ne satarsuz
K'aslâ dilünüzde ne Nebî var ne hûd Allah
...
İhsânı ya pençâh u ya çıldür fukarâyâ
Sabreyle ki demdür gele ol mîr-i felek-câh
Geldiklerini mescide bildüm ne içündür
Yüz döndürüp andan dedüm ey kavm olun âgâh
Sizden kim irag oldu ise Hakka yakındur
Zirâ ki dalâlet yoludur tuttugunuz râh"

"usandık

...kalbimse üstüste nice sevâdalar
görmüş bir höyüktü ki usandık
yaz günü! ölgün ve umarsız
işte hep burdayız, ne alır
ne satarız

hangi durak, hangi su başı,
hangi konak
yetti o kadar... yorguna yol vermeye?
dağ yolları öyle yörüktü ki usandık

yaz günü! hep aynı ve yağız
atlar çıksın diye tek düze
dolanıp dururuz
sanki tepelerde durmayıp döner
gibi akşam gibi bitkin ve kararsız
bir kuştur şimdi buruk bengisu
ve gül şiire bir yüktü ki usandık" (yaz şiirleri)

Hilmi Yavuz'un şiirlerinde Şeyh Gâlib'in etkisi de vardır. Modern şairler, Şeyh Gâlib'in "Hüsn ü Aşk"ından ve Divan'ından çeşitli şekillerde faydalanmaktadır. H. Yavuz'un "yaz şiirleri" arasında yer alan "kalp kalesi", Şeyh Gâlib'in Hüsn ü Aşk'ıyla doğrudan bağları olan bir şiirdir. Bu şiirde geçen "kalp kalesi", "hüsn ü aşk", "yol", "Aşk", "Söz", "ateş", "Hüsün", "âh" ve "sonun başı" gibi ifadeler hep Hüsn ü Aşk mesnevisini hatırlatmaktadır.

Şeyh Gâlib, Hüsn ü Aşk mesnevisinde tasavvuf düşüncesini allegorik bir hikâye içinde dile getirmiştir. "Bir Benî mahabbet kabilesi vardır. Bir gece bu kabile içinde Hüsn adlı bir kız ile Aşk adlı bir oğlan doğar. Bu iki çocuk, Mekteb-i Edeb'de okurlar. Hocaları, Mollâ-yı Cünûn'dur. Bazen Nüzhetgeh-i Ma'nâ'da buluşup Havz-i Feyz'i seyrederek. Kabilede sözü geçen Hayret, kızın dadısı İsmet, oğlanın lalası Gayret vardır. Zor anlarda yardıma gelen de Sühan'dır (Okay, Ayan 1992: XXI). Gâlib bu eseriyle kavuşmanın çetin zorluklara tahammülle mümkün olabileceğini, kimi zaman mumdan kayıklarla ateşler denizinden geçilmesi gerektiğini; seyir sırasında bir mürşidin yol göstermesine ihtiyaç duyulduğunu; kavuşmadan sonra Hüsn'ün, Aşk'tan başka bir şey olmadığını ortaya koyar." (Okay, Ayan 1992: XXI).

*"kalp kalesi! ben sana
sürgün, sen bana hüzn
dayanır mı hüsn ü aşk bu
kırgındır yollar döndükçe
burçları bengisuyunda Aşk'ın
ve kimbilir hangi soyunda güzün*

*kalp kalesi! sen yaşlı Söz'ün
kopar zincirlerini
hem oğlun hem mahpusun
olan Söz bu! hem gece
hem gündüzün kanadını aç
atım, geç ateşi ve... Hüsün*

*kalp kalesi! her dize
bir gizli bahçedir
sevda senin hisarın
âh çeken kılıcın
bir düğüm olan adın
sonunun başındadır yaz*

ve güller çözülsün" (yaz şiirleri)

Bu şiir sadece Hüsn ü Aşk'tan izler taşımakla kalmaz Şeyh Gâlib'in

*"Yine zevrâk-ı derûnum kırılıp kenâre düşdi
Dayanır mı şişedir bu reh-i sengsâre düşdi"*

matlalı gazelini de hatırlatmaktadır.

H. Yavuz'un aynı eserinde yer alan "ney" şiirinde Mesnevi (Mevlânâ) ve "Semâ'-ı Mevlânâ (Asaf Hâlet Çelebi), Ahd-i Atik anılır. Bu şiirdeki güz (sonbahar), kâğıt (varak) sözcükler bize Bâkî'nin

"Nâm u nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan

Düşdi çemende berg-i dıraht itibârdan"

matlalı sonbahar gazelini çağrıştırmaktadır. Neyin yanık ve lâhûtî bir sesi vardır. Hz. Muhammed İlahi aşk sırrını Hz. Ali'ye, Hz. Ali de bu sırrı Medine dışında kör bir kuyuya söylemiştir. Kuyu bu sır ile coşup taşmış; etrafta kamışlar yetişmiş; oradan geçmekte olan bir çoban kamışı koparmış ve çeşitli yerlerinden delerek, üflemeğe başlamıştır. Böylece ney İlahi aşk sırrını ifade etme imkânı bulmuştur (Pala 1989: II/240). Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde ney, insan-ı kâmilî temsil eder. Onun anlattığı hikâye hasretini çektiği bezm-i elesttir. Bunun farkında olan insan-ı kâmil, gurbet olan dünyadan aslî vatana / bezm-i eleste dönmek ister. Tasavvuf söz konusuyken bade, İlahi aşk şarabıdır (Uludağ 1977: 80). Klasik şiirde içkiyi bulan kişi Cemşid'dir. Bir kır gezisindeyken Cemşid, gökte ayaklarına yılan dolanmış bir kuş görür. Cem, yılanı vurdurarak kuşu kurtarır. Bunun üzerine kuş Cem'in yanına gelir ve gagasından yere birkaç tane bırakır. Bu tanelerden üzüm ve asma elde edilir. Çok bekleyen üzüm sularının zehirli olduğuna inanılır. Bir gün cariyelerden biri intihar etmek için bu bekleyen sudan içer. Ancak ertesi gün ölmediğini anlayınca bunun zehir olmadığını anlaşırlar (Pala 1989: I/175). Üzümün güzün toplanıp bekletildiği için bozgun bir tadı da vardır.

Akik, insanların ruhuna olumlu yönde etki eden, kırmızı renkli değerli bir taştır. Kalbe kuvvet verdiği gibi göze sürüldüğünde görme melekesini artırdığına inanılır (Pala 1989: I/29). "Hüzünler evi", "külbe-i ahzân", Yakup peygamber'in oğlu Yusuf'u kaybettikten sonra yıllarca hüzün ve ızdırap içinde yaşadığı eve denmiştir (Uludağ 1977: 328). Şiirde "bir kuş" olarak anılan ise insan-ı kâmilîdir. Ahd-i Atik, Hz. İsa'dan önceki Yahudi peygamberlerin kitaplarına verilen addır (Tevrat, Zebur, Mezâmîr vb.). "bir yazı olan sevgili" derken yazı, "yazgı" ve "yazı" anlamlarına gelecek şekilde tevriyeli kullanılır. "ney" şiirinde bütün bunlara telmih yapılmakta, vahdete ulaşma farklı bir söyleyişle ifade edilmektedir.

"ney
yaz yıkıldı, sen artık
kalk ve buralardan git
göçen sevdalar ki sorar:
yokluk nerede, küller ne vakit?
soluk ve kırılmış içkilerde
bir bozgun tadı varsa
düşer akşam ve cemşîd
güz bir ney'dir, bir gül üfler
ve akik
işler kalbine, dinle!
hangi hüznler evidir
ve hangi sazlıkta gurbet
gösterir bir kuş şimdi
mesnevî ve ahd-i atik?..." (yaz şiirleri)

Hilmi Yavuz'un şiirlerinde özellikle gül çok sayıda geçmektedir. Klasik Türk Edebiyatında gül, saltanatını ilan etmiş bir çiçektir. Gül, XVIII. yüzyılda Lale Devri'nde saltanatı biraz laleye kaptırmış gibi görünse de şiirdeki etkisini hiç bir zaman kaybetmemiştir.

"koruganlar
ben şimdi bir *gülü*
kendi güvenliği için
bir sevdâ şiirine dönüştürmeye
yargılı bir şairim, yaptığım bu işte!" (yaz şiirleri)

Şair, Yaz Şiirleri'nde mecaz, istiare ve tevriye gibi sanatları daha sık kullanmakta; tasavvufî düşünce tarzına Gizemli Şiirler'indeki "gizem", "tenhâ", "kün" ve "bâtını" adlı şiirlerinde ve özellikle Zaman Şiirleri'nde yer vermektedir.

"yakın aşklar

yakın aşklar! sizi ve gizi
bir kıyıyla öteki
gibi bağlayan nedir?
aynalar ve bakışım!
sıra kime gelecekse gelsin
ordaki mi ben idim, bendeki
mi ordadır?
hangisi bana gizem
hangisi senin kışın
hangimizin daha derin yolları
kum ve harç ve karışım!

işte simurg: hepimizden bir dize
ve orada, şiirlerin *kafdağı*
uçmazsan kuş olursun, uçarsan...
güç ulaşım
kuh kaf kuh kaf diyerek
bir *hüzne* varılınca
kuş ve yaz ve savaşım!

yakın aşklar! siz 'kalbim'
dersiniz, ama o,
aslında kalbim değil,... çağrışım!" (gizemli şiirler)

"derin alıntı" şiirinde güllerin sadece okunduğu ifade edilir.

"derin alıntı
(...)
ey okur! beni anla ve unut
güller sadece okunur bu şiirde" (gizemli şiirler)

Klasik şiirde daima büyüklüğü, ululuğu, yüceliği, yalnızlığı, kimi zaman da vahdeti temsil eden Hümâ, Anka gibi kuş adlarına H. Yavuz'un şiirlerinde de rastlarız. "koç salih" şiirinde can hümâyâ benzetilir.

"koç salih
ey can *hümâsı*, bize bu ruzigârdan
bir sayfa okur musun?" (bedreddin üzerine şiirler)

Anka, Kafdağında yaşadığı düşünülen, yüzü insana benzeyen, tüyleri renkli, daima yükseklerde uçan, kendisinde her kuştan bir alamet bulunduran, ismi olup cismi olmayan bir kuştur. Boynu uzun olduğu için "ankâ"; avlarını yakaladıktan sonra uzaklara gittiği için "mugrib" olarak da anılır. Bazen cennet kuşu olarak yeşil rengiyle söz konusu edilir. Ayrıca kanaatkârlığı, yükseklerden yalnız başına uçuşması nedeniyle insan-ı kâmilî temsil eder.

Kuşların kuşlarla örtüşmesinde, bir yaprağın bir yaprağa doğru uçuşmasında, dağların dağlara göçmesinde, bir acının telörgünün ardında bir acıyla görüşmesinde, bütünleşip tek olmaya ulaşma vardır. Bu durum vahdete ulaşma gibidir. "hiç gül kopardın mıydı gülden?" ifadesi Hallac-ı Mansûr'a bir dostunun attığı gülü hatırlatmaktadır.

"gizem

hem aldanan hem aldatan

olduğu zaman

dilden

dilin güzüdür üşür

sözün yazına karşı

kuşlar kuşlarla örtüşür

bir yaprak bir yaprağa

doğru uçuşlar:

ve der ki onu yaşasan da

yaşatsan da bir

dağlar çoktan dalara göçmüştür

o altın gözlü anka

hangi derin dağdadır şimdi?

bir acı, telörgünün ardında

bir acıyla görüşür:

ve der ki dilden kopan bal örgüsü söz

hem söyleyen hem söyleten

olduğu zaman

bana ben o'yum dedirten

nedir?

ustam der ki sen, şair

hiç gül kopardın mıydı gülden?" (gizemli şiirler)

Mutasavvıf, Allah'a ulaştığında susar. Şair ise şiirini saflaştırmak için susmalıdır; ancak şairin bütünüyle susması mümkün değildir. H. Yavuz, şairin karşı karşıya kaldığı bu çelişkiyi "depem" şiirinde şöyle dile getirir:

"Sussam, razı değil dile

Söylesem, derin ve geleneksel

Bir hüzündür, dolaşır

Elden ele"

H. Yavuz, "zaman şiirleri"nin başında Nef'î'ye gönderme yapar

“Rind-i aşkız hâsılı Nef’i-i bîpervâ gibi
Âşinâya âşinâ bigâneye bigâneyiz”

ve “dün” başlığı altında “Söz ve Zaman”, “dil ve Zaman”, “sorular ve Zaman”, “şiiir ve Zaman”, “gölge ve Zaman”, “bursa ve Zaman”, “küller ve Zaman” şiiirleri; bugün başlığı altında “kuşlar ve Zaman”, “yazlar ve Zaman”, “kar ve Zaman”, “aynalar ve Zaman”, “yollar ve Zaman”, “bahçe ve Zaman”, “erguvan ve Zaman”, “akşamlar ve Zaman”; yarın başlığı altında ise “Ölüm ve Zaman” şiiiri yer almaktadır. “dün” başlığı altındaki “Söz ve Zaman”, yarın başlığı altındaki “Ölüm ve Zaman” şiiirlerinin ilk harfleri büyüktür. Böylece başlangıç ve sonun aynılığı verilmeye çalışılmış gibidir.

Tasavvufta insanın Allah’a ulaşmak için geçirdiği evreler, yolculukla ifade edilir. Bu yolculuğun sonunda vahdete ulaşan mutasavvıf gibi şair de Söz’üne ulaşır. Böylece ikilik ortadan kalkar.

“Söz ve Zaman” şiiirinde Hz. Musâ’nın Tur dağında Allah ile konuşmasına “söz, dağ, nerdesin?” kelimeleriyle telmih yapılır. Ayrıca ikilikten kurtularak vahdete ulaşma söz konusu edilir.

“Söz
ve
Zaman

bir dağın uzantısı olmak
sana yetmediği zaman
gör ki sıradağlar talanda...
sözlere bak, bağı çözüük çiçekler
gibi ortada, dağılmış duruyor
nerdesin? hangisinde? solmakta mısın
doğrular da ve yalanda?

(...)
kayboldum akarsudan sözlerde
aktıkça yıpranan şiiirlerde
ve en yabancı olanda...
şimdi kim dindirecek erguvanları bende?
çünkü Söz’üm ben, Söz’üm,
hem bulandım
hem de arındım aynı zamanda” (zaman şiiirleri)

Şiiirin özü Söz’dür. Sözün şairle bütünleştiğini “ne zaman ki Söz’ün kanatları yandı/ve şair düştü” dizelerinde görürüz.

“dil ve Zaman”, “sorular ve Zaman”, “şiiir ve Zaman” şiiirlerinde erguvan çiçeğinin dışında zakkum da anılır.

“sorular
ve
Zaman

şiiir hangi sözcüklerle yazılmalı ki?
zakkum sözcüklerle mi: ‘yaz’. ‘dostoyevski’?

şiirler, akşamın içyüzü
 neler söyler neler onlar, öyle ki
 anlaşılır, dildir, her gülün
 kendi bahçesine çekildiği
 yaklaşılır, şiiirdir
 orada durmada" (...) (zaman şiirleri)

"şiir ve Zaman" şiirinde Âdem ile Havva'nın yasak meyveyi yiyerek cennetten kovuluşuna, gurbet diyarına gelişine; Kıyamet günü ise yeniden Allah'a yapılacak dönüşe telmih yapılır. Bu ayrılıktan kurtuluş sabırla olacaktır ve o zamana kadar yürek buna dayanmalıdır. Son dizedeki "Zaman" kıyamet gününü hatırlatmaktadır. Hilmi Yavuz'un şiirlerinin büyük çoğunluğuna gül yayılmış olmakla birlikte başka çiçek adları da anılmaktadır. Gülü, erguvan çiçeğinin takip ettiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Özellikle Gizemli Şiirler ve Zaman Şiirleri'nde karşımıza erguvan çıkar. Gül gibi kırmızı renkte bir çiçek olan "erguvan, ergavan", Klasik şiirde rengi dolayısıyla genellikle şarap ve dudak ile birlikte anılırken (Pala 1989: I/297), Yavuz'un şiirinde ateşle aynı yerde geçmektedir.

"şiir
 ve
 Zaman

şiirin büyük Zamanı! *günü* geldi
 her şey *ateşti* ve henüz
 ateş gibi değildi her şey
 erguvan
 söyledimdi o zaman:
 'biz hangi dizenin *sürgünü*üz'
 dedimdi
 dilimizi ateşe dokundurmadan
 yana yakıla *yollara* düştüğümüz
 kızgın ayak sesleri yolun böğründe
 sen *acıyla* kıvrıl, *yol!* düğüm
 düğümdü mevsim: hani *yaz*
 nerde *güz?*
yasak meyvesi Söz'ün sunulmadıydı
 ateşin ve yitişin adı konulmadıydı
 dilin süslü *yılanı*ydı hep gördüğümüz
 sabret kalbim, sabret *kalbim*, sabret
 var zamanı, var Zaman'ı henüz" (zaman şiirleri)

Tasavvufi anlayışa göre Allah kâinata ve insanda kendini göstermektedir. Bu yaklaşım "gölge ve Zaman" şiirinde vardır. Tasavvufta vahdet-i vücud anlayışı milyonlarca kırık ayna parçacıklarının bir araya gelmesi gibidir. Hilmi Yavuz bu doğrultuda ayna motifini kullanır. Aynı zamanda bu şiirde Klasik Türk şiirinde söz konusu edilen "nergis"i de hatırlamaktayız. Nergis, mitolojiye göre Narsis (Narkisos), aşktan anlamayan çok yakışıklı bir delikanlı imiş. Onu sevip de perişan olanlar

Narkisos'u tanrılara şikâyet etmişler. Narkisos, bir gün dere kenarında gördüğü kendi yansımaya aşık olur ve kendini seyrederken suya atlar ve boğulur; böylece nergis çiçeği suda oluşur (Pala 1989: II/236).

“(…)
ne zaman bir suya eğilip baksam
orda suyun hayalini götürürüm
yüzümü uçura uçura yürürüm
Zaman'ı gezdire gezdire

vururum bir gölge gibi kendime” (zaman şiirleri)

“*aynalar*
ve
Zaman
(…)”

şair! bahçelere özenecek ne vardı?
işte *tenhâ* her yanımız, hep *tenhâ*
ne aradık sözcüklerin kuytularında
ne bulduk soldukça çoğalan dilimizde?
Zaman'ın *sırı* hâlâ duruyor olmalı ki üzerimizde
biz bakınca *görünen aynalar*dı (…)” (zaman şiirleri)

“yollar ve Zaman” şiirinde de aynı çağrışımlar yapılmaktadır. Yalnız bu sefer vahdet karşımıza “erguvan” olarak çıkar. Yolun sonunda bir hüzn töreniyle kutlanacak Allah'a kavuşma vardır.

“sen bir yalnızlığı koşup gittin de
bir yerde buluşulur diye, belki de...

elbet buluşulur, orda, o yerde...
bir *hüzün töreni*yle kutlanır
bulunur birşeyler ve saklanır
saklanan *Zaman* mı, yoksa *yol* mudur
aranır bahçelerde ve şiirlerde?
kimbilir ki dün'dür, ölgündür kalbimiz
yollarsa her zaman biraz küskündür
yokuşlarda ve inişlerde...
Zaman'dır seni sardığım kumaş
bekledin, örtülsün, ki yavaş yavaş...

*erguvandı*m, kayboldun dilegelişlerde” (zaman şiirleri)

“Ölüm ve Zaman” şiirinde şair, mutasavvıfla şair arasındaki benzerliğe “yolculuk” bağlamında dikkat çekmektedir.

“*Ölüm*
ve
Zaman
(…)”

yunus yana yana yürdüydü
 mevlâna döne döne
 bense kana kana yürürdüm
 bir şair, neydi adı, * şöyle diyor:

bir gülün biraz daha gül,
 bir hüznün biraz daha hüznün
 oluşu gibiydik
 ayrıyken de, birlikteyken de...
 yaşadık: bir kayboluşun kayboluşu...

şiiir belli belirsiz yükseliyor
 şiiir ne? sonbahar içinde sonbalar
 hoca** kesik kesik yürüyordu
 bir sur, bir suret, bir sure
 çelebiyse*** uça uça yürümüştü
 gökyüzü boydan boya tennure...
 seviştik: bir gövde, bir karşı-gövde
 sevişmek kendini erguvan
 diye bilse de olur, bilmese de..."

*Hilmi Yavuz

**Behçet Necatigil

***Asaf Hâlet Çelebi (zaman şiiirleri)

Sonuç

Sonuç olarak Hilmi Yavuz'un şiiirlerini Klasik Türk şiiirinden ayrı değerlendiremeyiz. O, şiiirlerinde gelenek ve tasavvufî unsurlara oldukça fazla yer vermekte; Klasik Türk şiiiri unsurlarını dönüştürüp değiştirmektedir. Onun şiiirleri Halk şiiir geleneğinin de izlerini taşır. Kısacası Hilmi Yavuz, Klasik Türk şiiirini aynen tekrardan öte özümsemiş ve bu şiiire kendi birikimi doğrultusunda yeni bir yaşam alanı kazandırmıştır.

Kaynaklar

AKKUŞ, Metin (1993). *Nef'î Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay.

AKYÜZ, Kenan vd. (1990). *Fuzûlî Divanı*, Ankara: Akçağ Yay.

AYAN, Hüseyin-Orhan OKAY (1992). *Hüsn ü Aşk, Şeyh Galip*, İstanbul: Dergâh Yay.

BİLKAN, Ali Fuat (1997). *Nâbî Dîvânı*, İstanbul: MEB Yay.

GÖLPINARLI, Abdülbaki (1972). *Nedîm Divanı*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri Yay.

İPEKTEN, Haluk (1990). *Nâ'ilî Divanı*, Ankara: Akçağ Yay.

KÜÇÜK, Sabahattin (1994). *Bâkî Dîvânı, Tenkitli Basım*, Ankara: TDK Yay.

PALA, İskender (1989). *Ansiklopedik Divan Şiiiri Sözlüğü*, Ankara: Kültür Bak. Yay.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1977). "Divan edebiyatı", İstanbul: Dergah Yay., C.2, s.329.

ULUDAĞ, Süleyman (1977). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yay.

YAVUZ, Hilmi (1989). *Hüzün Ki En Çok Yakışandır Bize, Toplu Şiirler*, İstanbul: Can Yay.